

Лекція 1

ПРЕДМЕТ ЮРИДИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ Юридична психологія покликана розробляти загальні закономірності психологічної науки в їхньому специфічному відображенні — з погляду права. Природна цілісність цієї науки є відтворенням глибокої інтегративності базових наук (психології та юриспруденції), розвиток яких створив передумови для виникнення юридичної психології.

Кожна наука як певна форма руху матерії має закономірності, специфіка і теоретична значущість яких підносять систему знань до рівня наукової самостійності. Такі закономірності можуть бути позначені й у юридичній психології. Зрозуміло, що їхній комплекс, зміст і роль згодом будуть модифікуватися, це пов'язано з тенденціями розвитку, накопиченням емпіричного матеріалу, формуванням абстракцій, які відображають становлення теорії науки. У сучасній юридичній психології виділяють закономірності, пов'язані з психологічними аспектами правотворчості, психологією правосвідомості й праворозуміння, психологічними проблемами правозастосування. Що стосується традиційних закономірностей, то до них належать: виникнення і формування психічних властивостей особи, що сприяють протиправним діям; розвиток і формування психічних властивостей особи в процесі злочинного діяння; формування психічних властивостей особи при здійсненні різних функцій у судочинстві; зміна психічних властивостей особи, яка вчинила злочин, у процесі перевиховання; зміна і формування психічних властивостей особи у профілактичній діяльності.

Наведені закономірності здебільшого належать до тих сфер людських проявів і діяльності, що переважно пов'язані з протиправними діями або з діями, що спричиняють їх, і регулюються, з одного боку, нормами права, а з іншого — заходами соціального впливу.

Отже, юридична психологія вивчає психічні явища і властивості, що стосуються формування антисоціальної настанови, її джерел, передумов і факторів, які впливають на її розвиток і попередження, форм її можливого прояву, а отже, і її ранньої діагностики. До закономірностей, досліджуваних юридичною психологією, належить і формування психічних властивостей особи в процесі вчинення злочину, зокрема психологічний бік мотивації злочинного діяння, стадій, способів його вчинення і приховування, впливу вчиненого діяння на психічні властивості особи в періоди, пов'язані з її ставленням до діяння, його наслідків, оцінки соціальної й особистісної значущості своєї винуватості.

Найбільш детально в юридичній психології вивчаються психічні властивості особи при здійсненні різноманітних функцій у судочинстві. Як відомо, ці властивості визначаються процесуальним становищем особи, її роллю і функціями в процесі судочинства.

У цьому відношенні роль і функції учасників судочинства нерівнозначні як за процесуальним, так і за психологічним статусом (слідчий, прокурор, суддя, захисник, експерт, свідок, потерпілий, підозрюваний, обвинувачений, підсудний та ін.).

Відповідно до обов'язків, виконуваних тими чи іншими особами, виробляються і психічні властивості, зумовлені характером їхньої діяльності. Так, виконання індивідом обов'язків слідчого, судді, прокурора може розвивати в нього певні моральні й вольові якості, здатність до аналітичних і пізнавальних дій. Це дасть індивіду змогу робити правильні висновки, давати точну оцінку соціальним і антисоціальним проявам, здійснювати виховну діяльність.

Юридична психологія вивчає зміни психічних властивостей осіб, щодо яких здійснюється правосуддя. У результаті цього виникає можливість розробляти рекомендації з проведення окремих слідчих дій і встановлення психологічного контакту, а також з вибору способів виявлення обставин вчиненого злочину, впливу на причетних до нього осіб з метою одержання достовірної інформації.

Аналіз психічних властивостей особи, яка виконує функції свідка в судочинстві, дає змогу виявити закономірності її психіки, пов'язані зі специфікою сприйняття (довільного й мимовільного) і відтворення події злочину, інтерпретацією останньої, зумовленими екстремальними умовами її перебігу. Вивчення закономірностей, що стосуються зміни психічних властивостей особи, яка вчинила злочин, дає змогу з'ясувати особливості особи, що виявляються в усвідомленні нею вини, адаптації до нових умов життя, визначенні своєї належності та ролі в мікросередовищі, де відбувається процес виховного впливу. До закономірностей, що є предметом вивчення юридичної психології, належать також зміна і формування психічних властивостей особи під впливом профілактичної діяльності. Система впливу на особу охоплює чимало заходів, серед яких політичні, естетичні, моральні, правові погляди й переконання, що відображають ідеологію суспільства.

У профілактичній діяльності вони виявляються комплексно, але головна роль належить правовому впливу як системі правових розпоряджень і заборон, обов'язкових для виконання. Правовий виховний вплив із використанням різноманітних передбачених законом форм створює передумови для такої правової орієнтації особи, яка забезпечує попередження правопорушень.

Психологічний вплив правового виховання відбувається в досить широкому діапазоні, чим забезпечується не лише здатність особи правильно оцінювати результати своїх дій, а й поширення такого впливу на інших осіб шляхом одержання необхідної інформації щодо правозастосовчих заходів. Аналіз наведених закономірностей, що вивчає юридична психологія, дає змогу визначити її предмет.

Юридична психологія — це галузь психології, яка вивчає закономірності й механізми психіки людини в сфері регульованих правовідносин.

Завдання юридичної психології Юридична психологія як наука ставить перед собою певні завдання, що забезпечують розвиток наукових концепцій і розробку рекомендацій із найбільш ефективного здійснення правотворчої, правозастосовчої та правоохоронної діяльності. До них належать:

1) вивчення психології особистості юриста (слідчого, прокурора, судді, адвоката й ін.) і його діяльності, психологічних особливостей юридичної процедури;

2) розгляд психологічної ефективності дії норм права, правотворчого процесу;

3) дослідження психологічної структури злочину й особи правопорушника, формування антисоціальної настанови і методів попереджувальної діяльності;

4) вивчення шляхів формування психічної діяльності учасників судочинства з метою найбільш оптимального виконання завдань правосуддя;

5) розгляд психологічних основ проведення окремих процесуальних дій з метою найефективнішого здійснення пізнавальної діяльності та її організації;

6) дослідження психологічних закономірностей пенітенціарної діяльності з метою розробки системи заходів, що сприяють корекції поведінки засуджених;

7) створення рекомендацій щодо навчання і виховання працівників правозастосовчих органів, спрямованих на формування професійно необхідних якостей;

8) розробка практичних рекомендацій для юристів щодо здійснення правотворчої, правозастосовчої та правоохоронної функцій; 9) забезпечення правозастосовчої практики психологічним знанням, розробка методик психологічної діагностики й судово-психологічної експертизи;

10) аналіз психологічних характеристик правового виховання громадян з метою розробки методів профілактичної діяльності щодо окремих осіб і груп населення. Виконання цих завдань покликане сприяти подальшому удосконаленню правотворчої, правозастосовчої та правоохоронної діяльності,

забезпечити практичних працівників науково обґрунтованими рекомендаціями з оволодіння професійно необхідними якостями.

Юридична психологія — це галузь психології, яка вивчає закономірності й механізми психіки людини в сфері регульованих правовідносин. Юридична психологія як наука ставить перед собою певні завдання, що забезпечують розвиток наукових концепцій і розробку рекомендацій із найбільш ефективного здійснення правотворчої, право застосовної та правоохоронної діяльності.